

<https://doi.org/10.15407/eip2019.04.121>

УДК 330.1

JEL Q000

Молдаван Л.В., д-р екон. наук, професор
головний науковий співробітник
ДУ "Інститут економіки та прогнозування НАН України"
ORCID: <https://orcid.org/0000-0002-5347-2699>
e-mail: lmoldavan@ukr.net

ІНСТИТУАЛІЗАЦІЯ КОНЦЕПЦІЇ БАГАТОФУНКЦІОНАЛЬНОСТІ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА: ДОСВІД ЄС ДЛЯ УКРАЇНИ

Викладено коротку ретроперспективу зародження і розвитку ідеї багатофункціональності сільського господарства у країнах ЄС та світовій практиці, надання їй документами ООН і Європейського Союзу офіційного інституціонального статусу інструмента розроблення політики сталого розвитку сільських господарств та використання цього інструменту у практичній діяльності країн – членів ЄС. Означено юридичні, фінансові, інституційні та інтелектуальні засоби реалізації видів політики сталого розвитку сільського господарства, розроблених на засадах багатофункціонального призначення галузі. Аналізується алгоритм інституціоналізації концепції багатофункціональності сільського господарства як основи функціонування сільськогосподарської системи на прикладі Франції. Висвітлюється практика укладення між фермерами і державою договорів, які містять зобов'язання сторін щодо сприяння економіко-соціо-екологічно орієнтованому розвитку сільського господарства.

Аргументована значимість впровадження європейського алгоритму трансформації концепції багатофункціональності сільського господарства в інструмент розроблення вітчизняної аграрної політики з огляду на поширення руйнівних процесів у галузі, породжених її орієнтацією на зростання виробництва і максимізацію прибутків без урахування соціальних втрат і екологічної ціни цього зростання (деградації угідь, монокультурного виробництва, руйнування сівозмін і агроландшафтів, зниження окремих трудомістких галузей; виникнення загрози продовольчої залежності по окремих видах продовольства, зростання безробіття і знелюднення сіл). Зазначене є наслідком невизнання вітчизняними науковими та урядовими структурами статусу багатофункціональності сільського господарства, імплементованого західноєвропейськими країнами у правове поле і, відповідно, відсутністю будь-якого державного впливу на перехід до моделі сталого розвитку галузі.

У зазначеному контексті сформульовано завдання у сфері науки і практики, які необхідно здійснити для приведення структури і змісту вітчизняної аграрної політики до економіко-соціо-екологічного спрямування Спільної аграрної політики ЄС, що впливає із зобов'язань, передбачених Угодою про асоціацію між Україною та Європейським Союзом.

© Молдаван Л.В., 2019

Ключові слова: багатofункціональність, сталий розвиток, інституціональні засади, аграрна політика, фермерський контракт

Постановка проблеми. У світовому науковому середовищі продовжуються дискусії щодо поняття багатofункціональності сільського господарства та її місця й ролі у сталому (економіко-соціо-екологічно збалансованому) розвитку галузі. Йдеться про трактування як теоретичних засад, так і юридичного та політичного змісту цього поняття. Пошуки способів імплементації концепції багатofункціональності аграрної галузі у правове поле та її реалізації у практичну діяльність тривають. Значні напрацювання у цьому напрямі демонструють країни Європейського Союзу. Основи багатofункціонального призначення сільського господарства в цілому були розроблені у процесі Європейської конференції з питань сільського розвитку, що відбулася в м. Корк (Ірландія) в 1996 р. Документами конференції було визнано, що сільське господарство виконує не тільки економічну функцію, пов'язану з виробництвом продовольчих товарів, а й соціальну (забезпечення національного харчового балансу і продовольчої незалежності країни, сприяння ефективній зайнятості сільського населення та збереження сільського розселення) та екологічну функції (збереження і відтворення родючості ґрунтів, захист навколишнього середовища, підтримка біорізноманіття й агроландшафтів тощо) і що зазначене мають брати до уваги як владні структури, які дотичні до розвитку сільського господарства, так і приватні виробники сільськогосподарської продукції.

Починаючи з ухвалення реформаторських актів «Agenda 2000» і Регламенту ЄС № 1257/1999 щодо сільського розвитку, багатofункціональність сільського господарства набула офіційного визнання основи розроблення *Спільної аграрної політики ЄС і, відповідно, функціонування сільськогосподарської системи країн – його членів.*

В Україні проблема багатofункціональності сільського господарства поки що є предметом лише наукових досліджень. Законодавча інституалізація і впровадження в практику способів застосування концепції відсутні, що визначає актуальність теми цієї статті.

Аналіз останніх досліджень і публікацій підтверджує актуальність теми. У наукових роботах обґрунтовуються концептуальні засади багатofункціонального призначення сільського господарства, розкривається змістове наповнення економічних, соціальних і екологічних функцій галузі [1, с. 16, 27–28], з позиції багатofункціональності досліджується діяльність домогосподарств [2]. Певною мірою розкривають сутність багатofункціонального сільського господарства праці вчених, присвячені узагальненню досвіду країн ЄС щодо реалізації економічної, соціальної та екологічної ролі галузі [3, с. 148–156].

Водночас слід зазначити, що поняття "багатofункціональність сільського господарства" часом трактується по-різному. Особливо це стосується соціальних функцій галузі, в які включаються соціально-інфраструктурні об'єкти села, "спрямовані на створення привабливих умов на селі для проживання, відпочинку і лікування, підтримку культурних цінностей, пов'язаних з сільським життям тощо". [4, с. 25–27].

Таке розуміння переноситься на ту частину Спільної аграрної політики ЄС, яку містить її Pillar II (другий напрям) – вона пов'язується, як правило, не із заходами, спрямованими на підтримку соціальної та екологічної функцій сільського господарства, а із розбудовою сільської соціальної інфраструктури та послуг, розвитком меш-

канцями села несільськогосподарського бізнесу та інших сфер, що не є об'єктом аграрної політики [5, 6, 7].

Щодо екологічної функції, то її нерідко розглядають як пов'язану із сільською територією в цілому, у т.ч. територією сіл, а не з сільськогосподарськими угіддями, як це передбачено Спільною аграрною політикою ЄС.

Наразі *невирішеною проблемою* залишається усталене наукове обґрунтування форм правової інституалізації концепції багатофункціональності сільського господарства як основи розроблення аграрної політики сталого розвитку та способів її трансформації у практичну діяльність.

Мета статті – на основі аналізу короткої ретроспективи зародження і розвитку в західноєвропейській науці ідеї багатофункціональності сільського господарства як інструменту забезпечення його сталого розвитку та її імплементації у правове поле і практичну діяльність країн – членів ЄС сформулювати основні завдання, що стоять у зазначеному контексті перед агроекономічною наукою та владними структурами України.

Інформаційною основою цього дослідження послужили праці зарубіжних і вітчизняних науковців, законодавчо-нормативні акти Європейського Союзу та окремих країн – його членів, які стосуються обґрунтування й унормування багатофункціональності сільського господарства як основи сільськогосподарського розвитку. Методика дослідження включає методи наукового історизму (для дослідження ретроспективи поняття "багатофункціональність сільського господарства" та його імплементації у правове поле країн ЄС); аналогії та узагальнення (для системних висновків і розроблення пропозицій щодо цієї проблеми).

Основні результати дослідження. До появи в агроекономіці поняття "багатофункціональність сільського господарства" у правовому полі Великої Британії і Франції було унормовано поняття "багатозначність сільського господарства", відповідно до якого галузь виконувала не тільки торгово-економічну діяльність. Її розвиток водночас пов'язувався з сім'єю, власністю, особистою трудовою діяльністю у сільському господарстві, що, по суті, визначало його соціальну функцію. З огляду на те, що галузь у сільській місцевості – єдина стабільна сфера зайнятості сільського населення, законодавство закріплювало право займатися сільськогосподарською діяльністю і, відповідно, набувати у власність чи оренду землі сільськогосподарського призначення за особами, які проживають у доступних до земельних ділянок межах, працюють безпосередньо в господарстві та мають певні професійні навички. Такими обмеженнями підтримувався фермерський тип господарювання як такий, що не тільки враховує особливості сільськогосподарської діяльності, а й забезпечує її соціальну орієнтацію [8, с. 606–612].

Одночасно із визнанням соціальної функції сільського господарства усвідомлювався екологічний аспект його розвитку. До цього спонукали руйнівні наслідки пануючої у світовій сільськогосподарській практиці продуктивістської моделі економіки, зорієнтованої на безперервне зростання виробництва шляхом інтенсивного використання сільськогосподарських земель, мінеральних добрив і хімічних засобів захисту рослин, застосування енергетичних засобів великої потужності, переходу на монокультурне виробництво, що супроводжувалося руйнуванням сівозмінного землеробства і місцевих агроландшафтів.

Зазначені процеси привернули увагу світової наукової громадськості, міжнародного співтовариства і національних урядів. Рада Європи у Регламенті № 797/85 інституалізувала термін "агроекологічні заходи". Відповідно до Регламенту держави – члени ЄС унормували підтримку фермерів, які здійснюють сільськогосподарську практику із одночасним дотриманням екологічних вимог [9, с. 10]. Ідея урівноваження економічної, соціальної та екологічної функцій представлена у звіті Брундландської комісії (1987) у вигляді концепції сталого розвитку, "який відповідає потребам нинішнього покоління і не шкодить можливостям наступних поколінь задовольняти їхні потреби".

Офіційного інституціонального статусу модель сталого (економіко-соціо-екологічно збалансованого) розвитку як альтернатива продуктивістській моделі набуває в документах Конференції ООН з питань навколишнього середовища та розвитку (Ріо-де-Жанейро, 1992). Відповідно до Порядку денного на XXI ст. у сільському господарстві економічна функція (виробництво товарів) урівноважується із соціальною (здійснення видів національної політики щодо забезпечення харчової безпеки і продовольчої незалежності, підтримка ефективної зайнятості сільськогосподарських виробників, їхньої самоорганізації і самоуправління) та екологічною функцією (збереження потенціалу угідь і навколишнього середовища для потреб зростаючого населення). Цим документом *багатофункціональність сільського господарства визнана як метод розроблення та інструмент аналізу видів аграрної політики, зорієнтованих на довгостроковий сталий розвиток сільського господарства в інтересах кожної людини і людства загалом.*

Окреслено інструментарій реалізації видів такої політики, що включає:

- унормування економіко-соціо-екологічно орієнтованого розвитку сільського господарства у законодавчо-нормативних актах;
- уведення фінансової підтримки виробництва, доходів, створення робочих місць, проведення агроекологічних заходів;
- забезпечення наукового, технологічного, освітянського супроводу;
- визначення інституційних структур з функціями контролю за реалізацією заходів на практиці.

Із ухваленням зазначених документів концепція багатофункціональності сільського господарства як **метод** розроблення аграрної політики сталого розвитку стала постійним предметом дослідження і обговорення в рамках Продовольчої сільськогосподарської організації ООН (ФАО), міжнародних і національних наукових конференцій, практичних дій урядів.

У Європейському Союзі концепція багатофункціональності сільського господарства стала інструментом розроблення Плану дій на 2000 р., який визначив нову стратегію Спільної аграрної політики (САП), що включає:

- а) економічну складову (забезпечення переходу до конкурентоспроможної економіки, заснованої на знаннях);
- б) соціальну складову (активна політика ефективної зайнятості сільськогосподарського населення, вкладення в людський капітал, підтримка освіти, підготовка кадрів);
- в) екологічну складову (неруйнівне використання природних ресурсів, збереження біорізноманіття і місцевих агроландшафтів) [10].

Відповідно до стратегії формуються економічні програми Pillar I (включають заходи зі стабілізації ринку і доходів фермерських господарств) і соціально-екологічні програми Pillar II (заходи щодо підтримки реструктуризації і диверсифікації фермерського виробництва, створення робочих місць, стимулювання створення груп і організацій виробників, облаштування сільських територій: органічне землеробство, благоустрій агроландшафтів, консервація деградованих земель і т.ін.). Обидва напрями пов'язані між собою і доповнюють один одного.

Послідовність і комплексність реалізації стратегії САП на практиці досліджено на прикладі Франції, де концепція багатофункціональності сільського господарства визнана Законом про сільськогосподарську орієнтацію від 1999 р.¹ У Статті 1 цього акту зафіксовано, що "сільськогосподарська політика враховує такі функції сільського господарства, як економічні, екологічні та соціальні, а також бере участь в облаштуванні територій". Це положення спрямовує сільськогосподарську політику на підтримку розвитку сільського господарства, покращення умов виробництва і рівня життя людей, захист природних ресурсів і збереження агроландшафтів, забезпечення балансу в аграрному секторі [11].

Концепція багатофункціональності унормована також у законодавчих актах щодо облаштування та довгострокового розвитку сільського простору. У статтях 111-1 і 111-2 Сільського кодексу Франції акцентується увага на тому, що при оцінці й захисті сільськогосподарського і лісового простору враховуються їх економічні, екологічні та соціальні функції. Такий же підхід простежується у законодавстві щодо розвитку гірських регіонів: "Їх вклад у виробництво, зайнятість, підтримку ґрунту, захист пейзажу, в управління і розвиток біодиверсифікації сільського господарства... і гірське лісівництво – все це визнається... базовим видом діяльності... горців".

Для забезпечення практичної сільськогосподарської діяльності на принципах багатофункціонального призначення галузі зазначеним вище Законом про сільськогосподарську орієнтацію уведено фермерський земельний контракт (contract territorial d'exploitation – СТЕ), який укладається між кожним суб'єктом господарювання і державою.

Контракт містить зобов'язання фермера щодо інноваційного виробництва сільськогосподарської продукції, збереження наявних і створення нових робочих місць, збереження річного обсягу робочого часу, диверсифікації виробництва тощо та щодо збереження родючості, збереження охорони земельних угідь і водних джерел, покращення екологічного середовища загалом.

Правила, яких має дотримуватися виробник у процесі виконання взятих зобов'язань, унормовані законодавчо-нормативними актами. Так, екологічні вимоги містить, зокрема, Кодекс правильної сільськогосподарської практики [12, с. 4573–4578].

Держава зі свого боку зобов'язується надати фінансову підтримку виконання фермером взятих на себе зобов'язань шляхом компенсації частини загальних витрат (втрат) на виконання контракту. Законодавством встановлені розміри цієї компенсації по країні та окремо – її підвищені розміри для господарств, розміщених у несприятливих умовах, та для молодих фермерів. Якщо фермер у контракті бере зобов'язання створювати додаткові робочі місця, розмір компенсації в цілому збільшується на

¹ Цей закон чинний з 1960 р. Через кожні п'ять років до нього вносяться зміни і доповнення, які відповідають вимогам часу.

10 пунктів. Додаткові робочі місця можуть бути створені як у самому господарстві, так і в кооперативі зі спільного використання техніки чи іншому сільськогосподарському кооперативі, членом якого є фермер-контрактатор.

Статтею 5 Закону про орієнтацію легалізовано створення Фонду фінансування СТЕ (Fond de financement des contrats territorial d'exploitation (FECTE)), який формується за рахунок програм, включених до бюджету Міністерства сільського господарства, коштів, які надходять на програми сільського розвитку відповідно до встановленого порядку (європейське співфінансування становить 50%), а також коштів у розмірі 20% від суми підтримки виробництва і доходів у тому разі, якщо ці кошти використовуються на агро-екологічні заходи, польові лісонасадження тощо. У наповненні Фонду беруть участь також місцеві органи влади, фінансуючи ті передбачені у контракті заходи, що не оплачуються європейським фондом і національним бюджетом.

Визначено також структури, які виконують функції контролю за дотриманням зобов'язань, передбачених у контракті, а також санкційні функції, що застосовуються у разі порушення правил без форс-мажорних причин.

Контроль за виконанням зобов'язань контрактів покладається на структури державної адміністрації. Адміністрація забезпечує перевірки зобов'язань бенефіціарів, супровідні документи, перевірку на місці відповідності між заявкою і реальним станом справ. Перевірка здійснюється щорічно упродовж дії СТЕ (договір переукладається кожні п'ять років). Законодавство передбачає систему штрафів, які застосовуються у разі порушень зобов'язань.

Якщо перевіркою встановлено відхилення від зобов'язань на 3% і менше, санкції не застосовуються – фермер повертає Фонду неправомірно одержані у поточному році суми плюс відсотки за правовою ставкою. Якщо різниця між зобов'язаннями і їх фактичним виконанням становить > 3% – <20%, фермеру, крім повернення коштів, належить додатково сплатити штраф, який перевищує суму повернення. При невиконанні зобов'язань на понад 20% контракт із державою анулюється.

Врешті-решт французькими науковцями розроблена методика оцінювання діяльності господарств на засадах сталого розвитку (IDEA), що включає 41 індикатор, і її застосування дає можливість оцінити економічну життєздатність, соціальну орієнтованість та екологічність ведення господарством своєї діяльності, інакше – відповідність організації сільськогосподарського виробництва концепції його багатофункціонального призначення [13].

За таким алгоритмом концепція багатофункціональності сільського господарства трансформується в інструмент реалізації аграрної політики у практичній діяльності, тобто набуває статусу основи функціонування сільськогосподарської системи країн ЄС [1].

В Україні багатофункціональність сільського господарства у такому статусі не визнана державними інституціями і не унормована у правовому полі. У результаті в сільському господарстві домінує продуктивістська модель з усіма її негативними наслідками. Сьогодні у вітчизняному сільському господарстві набувають поширення процеси, що стали наслідком індустріальної "зеленої революції" у південно-американських, азіатських та інших країнах: деградація угідь, виведення з обробітку зрошувальних та осушених земель, руйнування сівозмін, знищення окремих галузей, важливих для суспільства, виникнення при цьому загрози втрати продовольчої неза-

лежності за окремими видами продовольства, зростання безробіття і міграції сільського населення в результаті переходу на монокультурне виробництво, знелюднення сільських поселень.

Отже, вітчизняна аграрна політика потребує радикальних змін. З огляду на зобов'язання, що містить Угода про асоціацію між Україною і ЄС, нам належить імплементувати основні принципи Спільної аграрної політики у вітчизняне законодавство і, відповідно, у практичну сільськогосподарську діяльність. Як показує практика країн – нових членів ЄС, це велика та копітка робота для науковців, управлінців, органу законодавчої влади, що потребує часу, мобілізації інтелектуального ресурсу і фінансового забезпечення.

Основні складові цієї роботи:

- імплементация інституціональних засад багатофункціональності сільського господарства у законодавчо-нормативну базу;
- повна реконструкція аграрної політики за двома напрямками з урахуванням Pillar I (підтримка стабілізації ринку і доходів фермерських господарств) і Pillar II (стимулювання заходів соціального і екологічного спрямування), що формують структуру Спільної аграрної політики ЄС;
- унормування Кодексу сталого агрогосподарювання, яким, за аналогією до кодексів належних сільськогосподарських практик країн ЄС, увести вимоги щодо підтримки родючості угідь, переходу на сівозмінне землеробство, виробництва екологічно безпечної продукції, захисту навколишнього середовища та інших правил сільськогосподарської діяльності, що включає європейська система «Cross Compliance»;
- нормативна ув'язка всіх форм державної підтримки у сфері сільського господарства із дотриманням встановлених правил, унормування адміністративної відповідальності за їх порушення, визначення контролюючих інституцій та унормування їх повноважень;
- розроблення, унормування і впровадження у практику методики оцінювання рівня економіко-соціо-екологічно зрівноваженої діяльності сільськогосподарських підприємств як основи забезпечення сталого розвитку сільського господарства загалом;
- переорієнтація програм підготовки спеціалістів для сільського господарства, орієнтованих на продуктивістську модель економічної галузі, на модель її сталого (економічно-соціо-екологічно зрівноваженого) розвитку.

Висновки

Виникнення концепції багатофункціональності сільського господарства об'єктивно обумовлена негативними наслідками переходу до інтенсивного ведення сільського господарства на основі його індустріалізації, хімізації, меліорації та інших інтенсивних чинників. Індустріальні технології, зорієнтовані виключно на економічне зростання, стали причиною техногенного руйнування структури ґрунту, хімічного забруднення угідь і водних ресурсів, зниження вмісту гумусу в ґрунтах, їх ерозії, деградації тощо. Агроекономічна наука, а за нею і практика змушені були визнати, що продуктом сільськогосподарської діяльності виступають не лише сільськогосподарська продукція, а й екологічні результати, які, досягаючи критичного рівня, знижу-

ють потенціал сільськогосподарських угідь, що негативно впливає і на економічні показники виробництва.

До соціальних аспектів сільського господарства, пов'язаних із зайнятістю сільського населення, колонізацією сільських територій як основного чинника їх ефективного розвитку, раціоналізацією міграційних процесів тощо, інтенсифікація сільського господарства, проникнення в галузь великого капіталу із притаманними йому цілями заробляння прибутку додали ще галузі функції забезпечення харчової безпеки і продовольчої незалежності країни.

Зазначене у сукупності зумовило необхідність розширити теоретичні засади агроеконіміки шляхом визнання концепції багатофункціональності сільського господарства.

Із набуттям концепцією багатофункціональності офіційного інституціонального статусу як методу розроблення та інструменту аналізу видів аграрної політики стало-го розвитку сільського господарства в документах ООН та унормуванням цього статусу в законодавчо-нормативних актах західноєвропейських та інших країн вона стає основою функціонування сільськогосподарської системи.

Україні ще тільки належить освоювати новий підхід до розроблення стратегії розвитку сільського господарства на засадах його багатофункціонального призначення. У цьому контексті перед вітчизняною наукою і практикою стоять важливі завдання щодо адаптації досвіду західноєвропейських та інших країн до умов України. Ці завдання є невідкладними з огляду на ті негативні соціальні та екологічні процеси, що набувають поширення в аграрному секторі в результаті домінування в ньому продуктивістської моделі, зорієнтованої лише на максимізацію прибутку без урахування соціальних і екологічних наслідків.

References

1. Borodina, O.M., Prokopa, I.V. (Eds.). (2010). Rural development theory, policy and practice. Institute for economics and forecasting, NAS of Ukraine. Kyiv [in Ukrainian].
2. Prokopa, I.V., Berkuta, T.V. (2011). Households in modern agricultural production and rural development. Institute for economics and forecasting, NAS of Ukraine. Kyiv [in Ukrainian].
3. Popova, O.L. (2015). Multifunctional agriculture development: German experience. *Ekonomika i prognostuvannya – Economy and forecasting*, 2, 148-156. <https://doi.org/10.15407/eip2015.02.148> [in Ukrainian].
4. Lynchuk, N.V. (2011). To the concept of multifunctional agricultural development. *Ekonomika APK – AIC economy*, March, 25-27 [in Ukrainian] .
5. Gogol, T.V. Multifunctional rural development is a strategic goal of national regional policy. Retrieved from <http://www.academy.gov.ua/ej/ej13/txts/Gogol.pdf> [in Ukrainian].
6. Kudla, N.E. (2008). Multifunctional development of rural areas: from basic ideas to the activation of local entrepreneurship. *Ekonomika Ukrainy – Ukraine economy*, 1, 62-71 [in Ukrainian] .
7. Bodiguel, L. (2003, Novembre). Multifonctionnalite de l'agriculture et dispositi agro-entereogatjons sur l'ecafficite de la norme. *Revue de droiz rural*, 317, 606-612 [in French].
8. Journal officiel des Communautes europeenes (1985). Brussel [in French].
9. Conclutions de la Presidence Conseil europeen de Goteborg 15 et f 16 juin 2001 16 p.+annexes (consulte le 23/04/2012 sur) (2001). Conseil Europeen. Retrieved from http://www.consilium.europa.eu/ueDocs/cms_Data/docs/pressData/fr/ec/00200-rj.fl.pdf [in French].

10. Code rural (1999). Ioi d'orientation agricoi, 99-574 [in French].
11. Code des bonnes pratignes agricoles. Feuilletts 103 (1994, October). Paris, 4573-4578 [in French].
12. La metode IDEA (2002). Educagri editions. Dijon [in French].
13. Conturier Isadel (2011, Novembre). La muitifonctionnalite et la notion de produit agricole. *Reveue de droit rurale*, 317 [in French].

Надійшла до редакції 16.11.2019 р.

Прорецензовано 20.12.2019 р.

Підписано до друку 24.01.2020 р.

*Молдаван Л.В., д-р екон. наук, професор
главный научный сотрудник
ГУ "Институт экономики и прогнозирования НАН Украины"*

ИНСТИТУАЛИЗАЦИЯ КОНЦЕПЦИИ МНОГОФУНКЦИОНАЛЬНОСТИ СЕЛЬСКОГО ХОЗЯЙСТВА: ОПЫТ ЕС ДЛЯ УКРАИНЫ

Изложена краткая ретроперспектива зарождения и развития идеи многофункциональности сельского хозяйства в странах ЕС и мировой практике, предоставление ей документами ООН и Европейского Союза официального институционального статуса инструмента разработки политики устойчивого развития сельских хозяйств и использования этого инструмента в практической деятельности стран – членов ЕС. Выявлены юридические, финансовые, институциональные и интеллектуальные средства реализации видов политики устойчивого развития сельского хозяйства, разработанные на основе многофункционального назначения отрасли. Анализируется алгоритм институционализации концепции многофункциональности сельского хозяйства как основы функционирования сельскохозяйственной системы на примере Франции. Показана практика заключения договоров между фермерами и государством, содержащих обязательства сторон по содействию экономико-социо-экологически ориентированному развитию сельского хозяйства.

Аргументирована значимость внедрения европейского алгоритма трансформации концепции многофункциональности сельского хозяйства в инструмент разработки отечественной аграрной политики с учетом распространения разрушительных процессов в этой области, порожденных ее ориентацией на рост производства и максимизацию прибыли без учета социальных потерь и экологической цены этого роста (деградации угодий, монокультурного производства, разрушения севооборотов и агроландшафтов, снижения отдельных трудоемких отраслей; возникновения угрозы продовольственной зависимости по отдельным видам продовольствия, рост безработицы и обезлюднения сел). Указанное является следствием непризнания отечественными научными и правительственными структурами статуса многофункциональности сельского хозяйства, реализованного западноевропейскими странами в правовом поле и, соответственно, отсутствием какого-либо государственного влияния на переход к модели устойчивого развития отрасли.

В указанном контексте сформулированы задачи в сфере науки и практики, которые необходимо осуществить для приведения структуры и содержания отечественной аграрной политики в соответствие с экономико-социо-экологическим направлением Общей сельскохозяйственной политики ЕС, что следует из обязательств, предусмотренных Соглашением об ассоциации между Украиной и Европейским Союзом.

Ключевые слова: многофункциональность, устойчивое развитие, институциональные основы, аграрная политика, фермерский контракт

*L. Moldavan Doctor of Economics, Professor, Principal Researcher
Institute for Economics and Forecasting of NAS of Ukraine*

INSTITUTIONALIZATION OF THE CONCEPT OF MULTIPLE FUNCTIONALITY OF AGRICULTURE: EU EXPERIENCE FOR UKRAINE

The article presents a brief retrospective of the origin and development of the idea of multifunctionality of agriculture in the EU countries and the world practice, granting this idea (by the UN and European Union documents) the official institutional status of a tool for formulating a policy of sustainable agricultural development and using this tool in the practice of the EU member states. The author determines the legal, financial, institutional and intellectual means of implementing the sustainable agricultural development policies developed on the basis of the multifunctional purpose of the industry. Using the example of France, analyzed the algorithm of institutionalization of the concept of multifunctionality of the agriculture as a basis for the functioning of the agricultural system. Highlighted the practice of concluding agreements between farmers and the state, which contain the obligations of the parties to promote economic, social, and environmentally-oriented agricultural development.

The author argues the significance of the introduction of the European algorithm for transforming the concept of multifunctional agriculture into a tool for the development of domestic agricultural policy, taking into account the proliferation of destructive processes in the industry, generated by its focus on output growth and profit maximization without considering social losses and ecological price of this growth (land degradation, monocropping, broken crop rotation and agro-landscapes, reduction of certain labor-intensive industries, emergence of the threat of food dependence in certain types of food, rising unemployment and desolated villages). This is a consequence of the non-recognition by domestic scientific and governmental structures of the multifunctionality status of agriculture, implemented by Western European countries in the legal field, and, accordingly, the absence of any state influence towards the transition to a model of sustainable agricultural development.

In this context, the article formulates various tasks in the field of science and practice that need to be implemented to bring the structure and content of domestic agricultural policy in line with the economic and socio-ecological guidelines of the EU Common Agricultural Policy, which follows from the obligations stipulated by the Association Agreement between Ukraine and the European Union.

Keywords: multifunctionality, sustainable development, institutional framework, agrarian policy, farm contract